EEN AFRIKAANSCH BIJGELOOF: SNËTJI-KOTI

DOOR

LOU LICHTVELD

In Dr. H. D. Benjamins' artikel over „Sneki-koti” in de W.I. Gids van Maart j.l. worden eenige analogieën aangevoerd tusschen de Surinaamsche *koti* en beveiligingen tegen de slangenbeet bij Afrikaansche volkeren. Ik geloof echter dat er materiaal genoeg is om verder te gaan, en te kunnen bewijzen dat de Surinaamsche *koti* berust op een bijgeloof hetwelk rechtstreeks uit Afrika, tegelijk met de voorouders der conservators van dit bijgeloof in Amerika werd geïmporteerd.

Het woord *koti* zelf brengt ons op het spoor hiervan. De Surinaamsche volksetymologie ziet in deze benaming het woord *koti* „snede” < engelsch: cut, en brengt de naam in verband met slangenafweermiddelen welke in een daarvoor gemaakte huidsnede worden ingebracht. Doch ook poeders en dranken worden *koti* genoemd, en wel uitsluitend wanneer het over afweermiddelen gaat. Als ik mij niet vergis, bestaan er ook *koti* tegen andere gevaren.

Zoowel de aanduiding als het aangeduide nu, vinden wij bij de Ewe in West-Afrika terug, waar *akotia* volgens Spieth: Die Religion der Eweer in Süd-Togo 1911 (pag. 284) is: „Zauber gegen Schlangenbisz. In dem Zauber gehören 12 verschiedene Medizinen.”

In dit verband spreekt een goed Soedan-kenner als Leo Tauxier over „Le fameux *korti* connu dans toute l'Afrique occidentale.” In de Mandé-talen vinden wij het woord als *korti*, *korté*, *koroti*, *koroté*, met de meer veralgemeende beteekenis van: „Poison; maléfice très redouté.” Bij de Bambara beteekent *korté* een kleine dosis, *kortéba* een groote.

De beteekenis van de *korti* dekt ongeveer die van de Surinaamsche *wisi*, en is zoowel bezweringsmiddel ten goede als ten kwade. Tauxier zegt: „moitié un poison magique, moitié un poison réel, quoique la façon dont on l'emploie doive évidemment lui enlever toute nocivité.” Het is een poeder waarvan de bereiding diep geheim is, en waarvoor men duur geld betaalt (plm. 200 francs). Het middel wordt zoowel in- als uitwendig toegepast. Vgl. Tauxier: *La religion Bambara*, 1927 (p. 245 vlgg.).

In het „beschaafder” Suriname heeft men het bijgeloof willen rationaliseeren, en aan het toovermiddel een anti-toxische werking toegeschreven.

* * *

Dat speciaal deelen van een slang gebruikt worden voor de bereiding van *koti* berust niet alleen op de alom-verbreide beginselen van homoeopathische geneeskunde en organo-therapie, maar veelmeer op een eigenaardige Afrikaanische aanschouwing. Weissenborn zegt in *Tierkult in Afrika* 1904 (pag. 28) over de bewoners van de Goud- en Ivoorkust het volgende: „Nach dem Glauben des Volkes werden alle Schmerzen geheilt, sobald man den leidenden Körperteil mit einer heiligen Schlange in Berührung bringt.”

Volgens denzelfden auteur offeren de Mandingo tot verzoening van de wereldgeesten zoo nu en dan een slangenkop. Aan de slang wordt een bezwerende en helende kracht toegekend, in de meest uiteenliggende streken van Afrika. Op Madagaskar geldt de slang als symbool van de geneeskunde. Op Fernando Poo hangt men een slangenvel aan een paal bij het uitbreken van zweren en besmettelijke ziekten; het is een gebruik dat al te levendig herinnert aan de koperen slang door Mozes op een stang gesteld, om het volk van Israël te vrijwaren tegen de gevolgen van vurige slangenbeten. (Numeri 21). Ook van Nyendaël vertelt in het verslag van zijn reis naar Benin (1702) dat hij daar in het paleis van den koning verschillende koperen slangen zag, die met de kop naar be-

neden hingen, terwijl de bekende verzamelaar van Beninkoper, Dr. F. N. Roth, het bestaan mededeelt van groote koperen slangenkoppen met open bek, waarin zorgvuldig afgewerkte tanden te zien zijn.

Dat de Joden juist op hun uittocht uit Egypte dit deden, en volgens de jongste onderzoekingen de West-Afrikaansche cultuur in direct verband staat met de Egyptische (de zgn. Atlantische) cultuur, is op zijn minst genomen een merkwaardige coincidentie. De slang rondom de staf van Aesculaap is overigens ook even bekend als het Grieksche geloof in de tegen slangenbeten krachtige slangensteen. Bij hen gold ook de slang als het symbool van levensvernieuwing.

Fraser vertelt in „The Golden Bough” hoe ook op Engelsch Nieuw Guinea de slangendooders het reptiel verbranden en hun voeten met de verkregen asch insmeren; gedurende enkele dagen zal dan geen enkele slang in het woud hen bijten.

Om nu tot West-Afrika terug te keeren, het is bekend dat het grootste deel der Amerikaansche negers afkomstig is uit die streken waar juist een uitgebreide slangen-cultus heerschte, welke reeds door Bosman uitvoerig is beschreven. Bijna alle goede gaven werden aan de levende slangen in hun kwaliteit van totem-dieren toegekend, en niemand durfde ze kwaad te doen. Bij de Bama-na vindt men een daarmee overeenstemmende aanschouwing; alleen vereert men daar inplaats van levende slangen een koperen slang met drie tanden, waarvan geloofd wordt dat de eene tand de dood, de tweede levenslang ongeluk, de derde echter onvoorwaardelijk welslagen veroorzaakt, wanneer men daarmee in aanraking komt. (Volgens Arcin: La Guinée Française p. 402 vlgg.).

De Goden of godssymbolen werden later gemakkelijk als zoenoffer gebruikt en in een later stadium als sacramentele medicijn. Aldus is dan ook het slangenbestanddeel van de *koti* in oorsprong op te vatten. Ook onder de Surinaamsche negers vond en vindt men slangenverering; waarom zou dan geen latente, teruggedrongen

magie aanwezig geacht kunnen worden bij de aanwending van hun bezweringsmiddel?

* * *

Ook de Noord-Amerikaansche negers kennen zoowel de prophylactische als de therapeutische beveiliging tegen de gevolgen van een slangenbeet. Bij Puckett: *Folk beliefs of the Southern Negro* 1926, lezen wij over de plant „Devil's shoe string” (*Coronilla varia*) de aanwijzing „Carry a bit in your pocket, no snake will bite you.” Maar als de slang toch gebeten heeft: „kill the viper and apply *his fat* to the bitten place.” Daar kent men overigens allerlei andere middelen, waaronder ook: de gedooide slang om de voet heen binden. (pag. 378).

Tenslotte gaan ook de Afrikaansche negers niet alleen op de *koti* af. De Bambara-dokter heeft tegen slangenbeet het volgende recept: „Corne de vache râpée, malaxée avec du beurre. Frotter la partie malade, *en mettre un peu sur la langue du patient*. Le troisième jour le malade est sur pied.” (Tauxier t.a.p. pag. 238).

Ook behandelingen met eenzelfde omhaal en geheimzinnigheid als die der Surinaamsche *koti*-dokters werden o.a. door Raffenel, *Nouveau voyage dans le pays des nègres I*, beschreven, en voor wat de Bantoe-negers betreft, door Hobley in „Bantu Beliefs and Magic”.

Hun effectiviteit wordt echter zeer sceptisch beschouwd door Tauxier, (t.a.p.), die daarbij ongeveer dezelfde argumentatie gebruikt, als die waarmede dr. Benjamins afdoende de waardeloosheid der Surinaamsche *koti* aantoonde.

Amsterdam Maart 1930.